

CATALÀ A LA FRANJA

A Maella em van dir que ells parlaven maellà, a Fraga que parlaven fragati, i a molts indrets, semblantment, batejaven llur forma de parlar amb un adjectiu derivat del lloc: tamarità, etc.

Ara diu que a la Franja de Ponent, pertanyent administrativament a l'Aragó i culturalment catalana, les coses s'han posat a tret per ensenyar-hi català. De fet, ens van complaure molt unes declaracions del President de la Comunitat Aragonesa fa uns mesos a la TVE, en les quals admetia que a la franja "de llevant" - com lògicament en diuen ells - es parlava català; i també va dir que aquest idioma havia de conservar-se i promoure's. Ara, en la recent visita i reunió del Conseller de Cultura de la Comunitat Aragonesa amb els alcaldes de la zona, ha tornat a quedar clar que la llengua comuna de tots aquests pobles és el català.

La insistència a dir-ne maellà, o saidinenc, o torrentí o mequinença o, en definitiva, "xapurrau", és comprensible en tota comunitat ^{a la qual} de fet, ~~mai~~ mai no se li ha dit que allò que parla és una llengua extensa. A més, el particularisme hi juga una part. Durant molts anys només ha estat tinguda com a llengua important la castellana, situació diglòssica de la qual no poden desprendre's en una nit, o en unes hores. L'Església ajudant, la qual ha predicat insistentment en tota aquella zona en castellà. Quan vaig a fer notar a un vicari -fa anys- a Tamarit, que calia que prediqués en la llengua del poble, va objectar-me que aquella gent no entendrien el Fabra (ningú no havia parlat de Fabra, sinó de la llengua viva del poble): el que passava era que aquell sacerdot, natural de Lleida, segons que em digué, no sabia parlar amb les particularitats i l'accent dels tamaritans. Ni potser no estava, en aquells temps, acostumat a predicar en català.

~~Hi~~ hi ha encara reticències: alguns capdavanters del moviment per la normalització, tan parcial, que això representarà, se n'han sentit de molt gruixudes per llur actitud: no solament Aragó endins, sinó allí mateix, a la Franja, hi ha gent irreductible, que fan, sense saber-ho, costat a aquell inefable corresponsal de "El Heraldo de Aragón" senyor Porquet, que denunciava un cop i un altre "infiltraciones catalanas".

A Fraga ja han començat, de forma lliure, a tenir classes de català a l'institut: com a explicació molt racional per als intransigents, diuen, amb més raó que un sant, que els fragatins solen anar a estudiar - Magisteri o a diverses Facultats- a Lleida, i a Lleida ja es fan moltes assignatures en català: això si no van a Bellaterra o a la Central. Ras i curt, els veïns de la Franja se'n vénen a estudiar a Catalunya de forma majoritària.

Però també convé el català a l'ensenyament general bàsic. Quan vaig anar al novembre a parlar als nens de les escoles de Fraga, totes les preguntes que em feren foren fetes en castellà, que era per a ells la llengua amb què s'havia de parlar a un éscriptor, a un senyor de fora (ja em direu la diferència que hi ha entre el meu "lleidatà" i el "fragatí" d'aquells nens). La diglòssia continua, perquè aquells infants, després interrogats per mi d'una a un, em respongueren ~~incom~~ virtualment tots, que a casa seva parlaven sempre fragatí. Però l'escola la tenen encara tota en castellà .

Si el català només s'implanta per als adults, o per al BUP i FP, em fa l'efecte que se'l reduirà a una mena de segona llengua, una llengua instrumental per quan aquesta gent vingui a treballar o a estudiar a Catalunya : allò, per no quedar despenjat. I em sembla que caldria considerar el català com la llengua primera, natural, bàsica. Per tant, demanaríem hores de català -i obligatòries, no optatives - a l'EGB.

La Comunitat Autònoma Aragonesa no té poders per instaurar el català obligatòriament ni per nomenar els professors : la ~~solució~~ solució, potser, seria que contractessin professors catalans . Però , com que serà el Ministeri qui dotarà aquestes classes voluntaries, en la situació actual s'ha arribat a un projecte segons el qual els professors han d'ésser aragonesos - suposem que de la mateixa Franja - i que sobretot procuraran insistir en les modalitats locals -de Favara, de Mequinensa, de Benavarri, d'Ossor, etc- . Aquí hi veiem dues debilitats : l'una l'exclusivitat dels professors aragonesos. Mentre a Catalunya pot venir qualsevol professor aragonès de qualsevol matèria , àdhuc de català, si en té el títol, els

catalans no podem anar a l'Aragó, ni contractats, per ~~mmm~~ ensenyar català.

El mateix ens passa amb el País Valencià: nosaltres no podem ensenyar-hi català, però ells poden venir aquí a ensenyar-lo. Si els vasos comunicants existeixen, haurien d'existir per a tots.

La segona debilitat és el fet de la insistència dels ponents que fins ara han fet sentir llur veu de forma oficial, en els particularismes locals. "Que sobretot insisteixin en les formes locals". Què vol dir, això? Segurament vol dir que hi ha un aspecte de la resistència, consistent a fragmentar al més possible el català que s'ensenyaria. Com més fragmentat i com més local, menys fort.

Amb això els professors ~~ei~~ benvinguts si són aragonesos - han de vigilar, i procurar ensenyar català ras i curt, en les variants fonètiques de la zona, però procurant salvar-se del parany del particularisme excessiu. No pot ser que a la Franja la normalització arribi només per un augmentat ús del català: cal que hi arribi per una ordenada depuració i -això sí - amb ortografia única.

Ara bé, en definitiva: si els pre-acords presos arriben a port, estem davant una situació nova, ~~manifiesta~~ beneficiosa i conseqüència de l'aplicació de la intel·ligència a l'anàlisi de la realitat. Anys enrera, plantejar coses així menava, com em va passar a mi l'any 1970, al Tribunal d'Ordre Públic...

Josep Vallverdú .